

Ключевые слова: история лабиринта, символика паломничества, Мудрость Божия, софийность, Киев – Иерусалим, постмодернизм.

Astaf'ev O.H., prof.
Institute of Philology, Taras Shevchenko University of Kyiv

The archetypic basis of poem «Labirynt» by Thomas Yevlevych

The article deals with the symbolic of labyrinth in Polish poem «Labirynt» by Thomas Yevlevych (XVII century) and its dialog with literary works by Virgil, Dante, Geoffrey Chaucer, Jorge Luis Borges, Umberto Eco. Also the archetypic basis of this poem is analyzed. Archetypes of Wisdom Divine, Kiev – Jerusalem, pilgrimage, the sophian, philosophy of heart, knowledge, spiritual sight, an enlightenment were distinguished. Poem by Thomas Yevlevych is the forerunner of an image - of a metaphor of a labyrinth in a Postmodernism where it has many versions: the Babylon library, encyclopaedia, universum, rhizome, etc.

Key words: labyrinth history, pilgrimage symbolic, Wisdom Divine, the sophian, Kiev – Jerusalem, Postmodernism.

УДК 82-96

Бабенко М.В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПРИРОДА ЯК ОБРАЗ ГАРМОНІЇ БОЖОГО СВІТУ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ЛІРИЦІ

Стаття присвячена аналізу образу природи в сучасній філософській ліриці, специфіці функціонування психологічного пейзажу. Проблема розглядається в контексті традиційного для української літератури принципу сакралізації образу землі.

Ключові слова: психологічний пейзаж, лейтмотив, філософські образи, сучасна поезія.

Сучасна українська лірика позначена лейтмотивом усвідомлення величчя гармонії світу. На тлі кризи й нівелювання цінностей актуалізується пошук гармонії світу, в якому кожна жива істота знає своє призначення.

Метою статті є аналіз образу природи в сучасній філософській ліриці, вияв специфіки лейтмотиву гармонійного світоустрою.

Досягнення мети спонукає до вирішення таких **завдань**:

- 1) виокремити ключові філософічні образи сучасної української поезії;
- 2) розкрити особливості поняття «психологічний пейзаж»;
- 3) з'ясувати специфіку теми природи в сучасній філософській ліриці.

Красу землі, її цілющу силу оспівували митці всіх часів. Поряд із виразною тенденцією урбанізації в літературі останніх років спостерігається звернення до генетично близької людині теми природи.

Пейзаж у сучасній філософській ліриці є не лише однією з традиційних тем. Майже в кожному вірші він виступає ліричним героєм, стає центральним об'єктом спостереження й, водночас, спостерігачем, дієюю «особою». Чимало таких «живих» пейзажів зустрінемо в поезії Маріанни Кіяновської. Яскраві образи доповнюють загальну ідею гармонійного споглядання явищ природи: «Заледве чи хтось пригадає повернення хмар. / Йшли довго і тяжко. У звивинах – грона й супліддя / Добірного граду. До міста вертався, мов цар, / Мов сам імператор, листопад. Кружляло гаспиддя, / Обернене в листя. Вбиралися в фракі громи – / І били в литаври, і вергали неба простори, / І вітер збирався діджати – якщо не зими, / То хоч – принагідно – віднайдення точки опори» [3, 19]. Картина осіннього падолисту асоціюється з прощальним балом природи, на якому «мов цар, мов сам імператор» панує листопад, вбираються в фракі громи і постійно кружляє «гаспиддя, обернене в листя».

Осінь для авторки є особливим станом медитативного самозаглиблення. Крізь очищення природи відбувається певне духовне просвітлення: «Світ розгойдує осінь – і скоро вона впаде / І утвердиться в праві на клаптик живої тверді. / Простір стиглого світла. Метафора саду, де / Навіть вигаслі крони не мають ознаки смерті. / Повертання в початок, в начало усіх начал – / Вічний маятник листя, його кожнорічна злива. / Розпромінена тиша, глибока, немов печаль, / З надр якої росту, як дерево, – всещаслива» [6, 71]. Розмірений темп цього вірша, його мелодійність та ритмічність підкреслюють загальну атмосферу неквапливого міркування. Медитативну основу вірша увиразнює багатство тропів, загалом – це яскравий приклад нової метафорики, де весь вірш постає як одна велика метафора – *метафора саду*. Оригінальний троп *всещаслива* підкреслює стан душевного наповнення, який прагне передати авторка. Її стилю притаманна влучність вислову; кожен образ, символ, деталь мають глибоку філософічність. Саме такими є метафори *простір стиглого світла*, *вічний маятник листя*, цікавий епітет *розпромінена тиша*. Філософія циклічності осінніх змін полягає в щорічному оновленні природи, відтак – осінь є «повертанням в початок, в начало усіх начал», вона – ще один підсумок прожитих днів, які, наче опале листя, зникають, втоптуються в ґрунт, стверджуються «в праві на клаптик живої тверді». В поезіях мисткині досить часто фігурує образ листя, який набуває філософського відтінку, адже є безпосереднім втіленням одвічного колообігу життя: *вічний маятник листя; ми – тільки листя, що мляво циркулює в часі та ін.* У творчому доробку М.Кіяновської є чимало пейзажно-філософських віршів, де через картини

природи передаються глибокі рефлексії над сутністю світу. Особисті настрої ліричної героїні пов'язані зі станом природи, в її поезії активно функціонує психологічний пейзаж.

У творчій лабораторії деяких митців тема природи є наскрізною, натомість інші – лише зрідка звертаються до неї. На думку Н.Мазепи, картини природи увиразнюють психологічну тональність вірша, адже: «Поет завжди наповнює картину природи своїм настроєм, висловлює крізь неї свої почуття, пейзаж є в ліриці фоном, обрамленням, приводом для вираження людських почуттів і настроїв» [4, 15].

Глибоко аналізує образи природи у поетичній творчості різних авторів Л.Петрухіна. Простежуючи основні тенденції в романтичній та модерністській поезії, вона виокремлює три наскрізні образи-архетипи, характерні для пейзажної лірики: образ саду, пустелі й дороги. При їх розгляді оперує такими поняттями як матеріал природи і модель природи [7, 5]. Дослідниця виокремлює типи пейзажів, що є найпопулярнішими в романтичній поезії: схематичний; описовий, або міметичний; відчуттєво-перцепційний; медитативний («пейзаж душі»); ментальний;

фантастичний [7, 8]. Загалом, у філософській ліриці домінують настроєві, медитативні пейзажі, часто вони є лише поштовхом, допоміжним образом для поетичних рефлексій митця.

Для ліричного героя відомого майстра слова Станіслава Вишенського гармонія була можливою лише в ті давні, «померхлі» часи, коли людина не чинила кривд природі. В його поезії «Коли дерев ще не спилували...» звучить натурфілософський мотив нескінченності життя: «Коли дерев ще не спилували, / земля підіймалася в стовбурах – / зводила на ноги колишніх людей. / А відтак – ще вище підійнявши вершини дерев – / кожен прошарок землі / вертався в глибину» [1, 13]. Світ давньої гармонії мав первинну щирість і неповторність, адже «В ті померхлі часи – / коли ще нікому не спало на гадку / полічити кільця стовбурів – діти й дорослі / мали однакову усмішку» [1, 13].

Запорукою гармонійного співіснування з усіма живими істотами на планеті для митців є передусім усвідомлення відповідальності людини, вияв людської турботи і співчуття. Так, ліричний герой Юрія Покальчука зупиняється на вулиці, аби погладити бродячого пса, якому насправді треба дуже мало – лише краплину людської доброти: «Я зустрів його погляд і розгубився / просто здригнувся від собачого болю // як йому треба було цієї ласки / навіть побіжної / навіть тимчасової ... в його очах була невинність дитини / і її відданість / поки вона не виросте» [8, 13]. Для ліричного героя собака – втілення справжньої довіри. Вона має те душевне тепло і вірність, яких інколи дуже бракує людям:

«цей не покине / бо хтось йому сподобався більше за всіх / не зрадить / не виросте аби стати іншим / пес друг людини / вірний як пес» [8, 13].

Досконалий і добрий світ природи – лейтмотив збірки Богдани Матіяш «Твої улюблені пси та інші звірі». Слід зазначити, що її творчості притаманна особлива атмосфера проникливої мудрості, священного замилювання красою світу. Письменник Анатолій Дністровий у рецензії на попередню збірку Б.Матіяш «Розмови з Богом» дуже влучно окреслив найхарактерніші риси манери її письма. Зокрема, поетеса має особливе відчуття рівноваги, дбає про впорядкованість змісту і форми, що не є настановою, а способом творчого самовираження. «Рівновагу тут слід розуміти не як завдання, а радше як спосіб поетичного бачення, навіть буттєвування. Саме рівновага дає їй можливість розговорюватися, розсекречувати приватне через погляд на предмети, речі реального, і вимагати від останнього – навіть і підсвідомо – такої ж рівноваги», – зауважує А.Дністровий [2, 184]. Він убачає в цьому етичну позицію, письменницьку щирість, адже саме в такий спосіб «поезія стає чесною, без причини, без спецефектів і жодних натяків на «запити моди» й усупільнення» [2, 184].

Світ збірки «Твої улюблені пси та інші звірі» – камерний, певною мірою ідилічний, позначений семантикою світла. Відтак, семантико-стилістичний ряд збірки утворюють такі образи, як: вдячність, любов, доброта, тепло, радість, м'якість. Творчій манері письменниці властива лексична «простота», що є показовим: на тлі сучасної епохи метафоризму, множинності значень та інтертекстів називання речей своїми іменами різко контрастує з літературною модою. З одного боку, це розцінюється як спрощення поезії, як відсутність новаторства, з другого – є ознакою чистоти почуттів і справжності поетичної натури. Саме таку причину відсутності пишної образності у творчості мисткині вбачає А. Дністровий. «На перший погляд, поетика Богдани близька до номіналізму, – наголошує він, – однак їй чужі як і «стилістичні скелети» (зацикленість на конструкціях, кліше та технічних прийомах), так і обов'язкові нині в молодшій генерації лексичні нагромадження-звалища-перевантаження» [2, 184]. У її поезіях звучить одна з найбільш важливих проблем усіх часів – проблема гармонійних стосунків людини і природи. Для поетичної натури мисткині характерне особливе бачення й відчуття довілля, зафіксоване в граційній пластиці часу.

Серед провідних тем збірки – мотив мудрого споглядання світу, усвідомлення в ньому найважливіших речей, справжніх цінностей. Відчуття гармонії в природі проектується на бачення світу як Божого творіння. Лірична героїня відчуває глибоку вдячність за все, що присутнє на землі: «ти так багато дав мені тут Боже стільки всього показав / і довірив у кожному русі в

кожному дні в кожній дорозі ... в стількох речах бачу твій усміх твою любов і твою доброту» [5, 37].

Слід зазначити, що поезія збірки не є традиційно пейзажною чи натурфілософською, хоч головним об'єктом творчого спостереження виступає природа. Ці вірші є радше ліричними медитаціями, певною душевною сповіддю, а природа постає філософським символом, образом Божого творіння. Спостерігаються і формальні модифікації. Б. Матіяш обрала для себе досить цікаву методику ритму, чи навіть певну філософію ритму. Всі поезії збірки написані верлібром, до того ж – це практично суцільний текст без великих літер і пунктуації з довільним поділом на рядки. Такий спосіб написання зумовлює свободу в плані техніки читання, «текучість» її тексту, власне – не потік свідомості, а саме плавність думок і відчуттів, їх упорядкованість. Подеколи її стилістика тяжіє навіть до ліричної прози, однак, відсутність сюжету, акцент на власних почуттях, інтимність довірливої розмови вказують на приналежність таких текстів до роду лірики.

Отже, мотив гармонійного світоустрою в сучасній філософській ліриці є одним із провідних, де природа постає живим тлом, своєрідним ліричним героєм, увиразненим частим звертанням митців до онтологічних образів *листя, саду, часу, сонця, води* тощо. У сучасній філософській ліриці активно функціонує психологічний пейзаж, актуальність якого зумовлена насамперед пошуками генетичних джерел гармонійного співіснування людини і світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вишенський С. Альта: вірші / Вишенський Станіслав. – К.: Рад. Письменник, 1989. – 117 с.
2. Дністровий А. Коли Господь «виливається» у світ (Рецензія на збірку Б.Матіяш «Розмови з Богом» // Київська Русь. – № 5. –С. 184-187.
3. Кіяновська М. Міфотфорення / Маріанна Кіяновська. – К.: «Смолоскип», 2000. – 104 с.
4. Мазепа Н. Поэзия мысли (о современной философской лирике) / Мазепа Н.Р. – К.: «Наукова думка», 1968. – 123 с.
5. Матіяш Б. Твої улюблені пси та інші звірі. / Богдана Матіяш. – Meridian Czernowitz. – Кам'янець-Подільський, ПП Галагодза Р.С., 2012. – 60 с.
6. Метаморфози. 10 українських поетів останніх 10 років / Укл. С.Жадан, післям. В.Неборака. – Х.: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2011. – 272 с.
7. Петрухіна Л.Е. Образи природи як стани екзистенції у поезії (теоретичний аспект): автореф. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.06. «Теорія літератури» / Петрухіна Людмила Едуардівна; ЛНУ ім. Івана Франка. – Л., 2000. – 19с.
8. Покальчук Ю. Не наступайте на любов... / Покальчук Юрій (худож.-оформлювач С.І. Правдук). – Х.: Фоліо, 2008. – 282с. – (Сафари).

Стаття надійшла до редакції 23.10.2013

Бабенко М.В., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**Природа как образ гармонии Божьего мира
в современной философской лирике**

Статья посвящена анализу образа природы в современной украинской поэзии, специфике функционирования психологического пейзажа в лирике. Проблема рассматривается в контексте традиционного для украинской литературы принципа сакрализации образа земли, актуальность которого прослеживается в современном литературном процессе.

Ключевые слова: психологический пейзаж, лейтмотив, философские образы, современная поэзия.

Babenko M., Post-graduate student
Institute of Philology Taras Shevchenko Kyiv National University

Nature as an image of God's world harmony in the modern philosophical lyrics

The article is devoted to the analyses of the image of nature in the modern Ukrainian poetry, to the specific character of functioning of psychological landscape in lyrics. The problem is considered in a context of principle of sacralization of image of land, traditional for Ukrainian literature, importance of which is retraced also in modern literary process.

Key words: psychological landscape, leading motive, philosophical images, the modern poetry.

УДК 821.14'06-3.09

Банах Л.С., к.филол.н., доц.,
ТНУ имени В.И. Вернадского, г. Симферополь

**ОБРАЗ «ДРУГОГО» В НОВОГРЕЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ
ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА**

В статье выделяются различные подтипы образа «Другого» в произведениях новогреческих писателей, особое внимание уделяется тенденции разрушения этнических стереотипов и нового видения Другого как равного Своему в произведениях, посвящённых теме эмиграции и репатриации.

Ключевые слова: новогреческая литература, «Другой», этнический стереотип.

Социально-политические причины и этнокультурные факторы привели к тому, что бинарные оппозиции «я – другой», «мы – они», «свой – чужой» все чаще становятся смысловым центром произведений греческой литерату-